

ÉLET ÉS MŰVÉSZET.

Midőn a' magyar tudományos akadémia a' politikát munkálódása köréből kizárta, akkor meghatározta azon álláspontot, mellyről a' jelennek mozgalmas viszonyait tekinti és eltávoztatta magától a' mindennap változó pártok szenvedelmes csatáját, a' nélkül, hogy az életet a' tudománynyal ellentétbe hozza 's külön világot alkosson mindegyikének közülök, mellyben ezek egymástól függetlenül külön irányban kifejlődjenek. Mert a' tudomány szentebb, mint hogy terméketlenül az élettől elválva, erre nézve hatás nélkül maradjon; mind a' mellett, hogy valódi célját csak önmagában leli fel, hasonló ebben az ég fénylő tekéihez, mellyek midőn öröktől kiszabott utaikon keringenek, sugáraikkal eszméletlenül is a' homályt a' földön felderítik. A' történetvizsgáló például nem deritheti fel tudománya fáklyájával az ó kor borúit, a' nélkül, hogy a' visszfény a' jelenre ne vettessék; és ha a' philosoph a' mindenség titkait, a' szellemi élet törvényeit, fejtegeti, akkor eredvényeinek igazságát a' mindennapi élet jelenéseinek próbakövén kísérti meg; 's a' törvénytudó nem vizsgálódhatik a' törvény örökalapja 's változó következményei körül, hacsak az élettől nem marad a' legszorosabb összeköttetésben: míg a' természetbuvár feladata a' jelennel még közvetlenebb kapcsolatban áll. — Élet és tudomány természetöknél fogva karöltve járnak, hacsak egymástól mesterségesen el nem választatnak. Illy szerencsétlen elkülönzést az emberiség története már többször láttak; a' tudomány számkivettetett az egyetemi vagy házi szónokszékekbe 's az éhező tudós szegény lakába, hol távol a' zajos élettől színetlen formalismussá vált, 's elszáradt mint a' fának lombjai meg-

sárgulnak 's elhalnak, midőn gyökeiktől a' dér az éltető nedvet elvonja; az élet pedig elaljasodott, mert a' kebleket a' tudomány nem nemesíté. Nemzetünk azonban távol van ezen szerencsétlen elválasztástól, mert hogy lehetne ottan felni, hogy a' tudomány az élettől elmaradjon, hol a' közélet tényezői, a' mint azt az akademia fényes névsora mutatja, egyszersmind a' tudománynak is képviselői. De mind a' mellett gondos előrelátás alkotta azon szabályt, melly gátolja, hogy az akademia politikai csatatérre váljék, hogy a' szenvedély heve el ne vakítsa a' tudós szemeit, hogy a' pártok összezsapásának zöreje el ne nyomja a' tudomány békés hangját. Mert a' tudománynak van egy mellékes feladata is, a' mennyiben t. i. az életre köteles hatást gyakorolni, s ez annál magasabb, minél szabadabb alkotmánya van azon nemzetnek, mellyre hatnia kell; 's minél mozgalmasabb az élet, mellyel kapcsolatban van; ezen feladat pedig nem más, mint a' s z e n v e d é l y t i s z t u l á s á n a k e s z k ö z l é s e. A' mit Aristoteles a' tragoedia céljáról állított, azt mi bátran kiterjeszthetjük a' tudományra általában, 's boldognak nevezhetjük azon nemzetet, mellynél a' közélet vihara felett a' tudomány világtornya fénylik, melly a' biztos kikötőt távolról megmutatja, 's ha az akademia e' részben csak legkisebb hatással lehetett, ha a' szenvedelmek csillapítására csak némileg hozzájárult: akkor ezen intézet — zendüljön bár fel ellene az aljas indulatok serege, a' sértett hiuság, a' boszankodó irigység — nemzeti életünkben mégis egy nagy nevezetességű hatalom, mellynek hiját semmi egyéb institutio ki nem pótolhatná.

De ha a' szenvedelmek tisztulásának eszközlése a' tudománynak szintén egyik feladata: akkor nem lesz talán érdektelen megvizsgálni, mellyik szaktudomány az, melly ezen cél elérésére legtöbb eszközöket nyújt. A' történet-tudomány közelebb áll hozzánk, semhogy a' szenvedelmek hatást reá nem gyakorolnának; minden muló pillanat bőviti tágas birodalmának határát, melly még a' percz jelenéseinek okait is magában foglalja; — a' változhatatlannak, a' maradónak megfejtése 's a' philosophiának főfeladata, ez azonban olly szoros kapcsolatban áll a' vallással, a' társasélet institutióival, 's végeredményeiben mégis olly határozatlan, olly különböző, hogy vezérül ez sem szolgálhat egészen. És milly szoros az összeköttetés a' történettudomány vagy philosophia és a' közélet közt: olly szoros 's még szorosabb azon viszony, melly a' természettudományok és a' magányélet közt létezik. Csak a' régi tudomány az, melly előttünk azon alakban jelenik meg, mellyben a' régiek Nemesist imádtak, fékkel jobbjaiban, mérővel a' balban, hogy a' szavakat zabolázza 's a' tetteket mérje.

„A' régiségtudomány — így szól egy lángeszű német író — olly világ könyv, melly az elvégzett, a' magokban meghatározott századok hosszú sorának nyomadékos példáját hű másolatban mindenkinek elébe tartja; szenvedély nélkül irányozza ez érzékeinket nyugodtan és képezve, mert régen bedőlt 's ismét viruló térekké vált. Sirok felett viszen utja a' tapasztalás által megvizsgált tárgyakra, de soha személyességre és véleményre. A' szenvedélyek,

mellyek a' régiség nemzeteit és egyedeit egymás ellen fellázították, már régen elhamvadtak, a' mostani kor alig képes megérteni belső forrongásainak okait 's részleteit; de azon műemlékek, mellyek ezen versenyzésekből és vitákból eredtek, még most is életbe hatók, még most is képzők és nemesítőek, mert ez a' tudománynak, ez különösen a' művészetnek dicsősége, hogy azokat, kik nekik szentelnek, halhatatlanítja. Ki emlékezne most, szaktudóson kívül, Ciceroról a' Consulról, ki a' köztársaságot egy veszedelmes összeesküvéstől megóvta, azonban Roma szabadságának vesztét fel nem tartóztathatta, 's Caesar korában olly sok státusférfi által elhomályosított, hogy végre megöletése is inkább magánygyűlölségből, mint status-tekintetekből vitetett véghez; de szónoklatának művészete fejére nyomta a' halhatatlanság koszorúját 's mig kortársainak neveinél legfeljebb nyert csatáikról emlékezünk: addig nála a' magánéletet is szeretjük, 's örömmel olvassuk kedves leveleit, mellyek arra vonatkoznak; Mecaenásnál elfelejtjük a' nagy státusférfit a' művészet előmozdítója felett, 's Adorján császár leginkább mint műkedvelő ment át az utókorra.

Másfél évezred mult el azóta, hogy a' régiség művelődésének virága elhervadt, de az emberi kifejlődésnek minden termékenysége mellett is az újabb kor nem tudta nélkülözhetővé tenni az ó kor művészeti tökélyét; 's mig korunkban a' tudományosság, sőt még a' szabadság érzete is olly eredményeket értelt, mellyek az ó kor bölcseinek legmerészebb álmait is meghaladták: addig költők, szónokaik, szobrászaik 's építészeik művei, még most is, midőn más világnézet uralkodik 's a' régiektől különböző társasági viszonyok fejlődtek ki, mintáknak tekintetnek, mellyek benső idegenszerűségek mellett is, az újabb idők kifejlődésére bámulatos hatással vannak. Az újkor el nem szakaszthatja azon kötelékeket, mellyekkel a' régiséghez kötött, mert azok a' művészet kötelékei; 's habár a' régiség vallása és statusformái végképen megszűntek, olyannyira, hogy visszakerülésök teljes lehetetlen: a' művek mégis, mellyek ezen vallásból és ezen statusformák alatt alkottattak, mindig elevenek, mert a' szépség, melly felettök lebeg, reájok nyomta az örök ifjontiság bélyegét.

Volt ugyan egy időszak, midőn a' régi formák összedőltek, midőn a' kereszténység és az éjszaki népek a' régi művelődést belőlről 's kívülről megtámadták; — midőn a' régi templomok és szobrok megdöntettek, 's a' régi írók könyvei vakbuzgón tűzbe vették; 's ime, alig huzódott el ezen szélvész, alig lett a' keresztényvallás győzelme tökéletes, alig alakultak a' barbár népek nemzetekké: 's az elnyomott, a' kiirtott régi művelődés reájok is hatott 's őket is meg kezdé szelidíteni; 's azon időszak, mellyben a' műveletlen rómaiak a' meggyőzött görögöknek tudománya és művészete által meghódítottak, (*Graecia victa ferum victorem coepit, et artes intulit agresti Latio*) ismét és pedig nagyobb mértékben vissza látszott kerülni. — Rémitő volt az első kereszténység vakbuzgósága, midőn hosszú kétes viadal után végre a' régi vallásnál

hatalmasabb lön, 's üldöztetéseit a' régi templomokon, szobrokon és irományokon meg kezdé boszúlni. Már Konstantin császár tiltotta meg az áldozást templomokban, mellyek azóta elhanyagolva 's az áhítatosságtól elhagyatva, nagyobbbrészt csak mint a' művészet emlékei tartották fel magokat; midőn azonban Theodosius alatt Jupiter tisztelete a' római senatus által is végképen megszüntetett Sysmmachus szónoklatának ellenére, ki a' régi vallást, melly alatt Róma hatalmának tetőpontját elérte, a' Capitoliumban hiában védelmezte: akkor a' templomok a' legnagyobb vallásos dühösséggel támadtattak meg, 's minél szebb volt az épület 's minél tökéletesebb a' szobor benne, annál biztosabb volt veszte, mert a' vakbuzgó barátok csoportoson nekirohantak a' régi vallás minden emlékeinek 's azokat összerombolták, nem mintha nem érezték volna a' művészet remekeinek szépségét, hanem azért, mert épen azon emlékek hatásától féltek leginkább, mellyek, midőn rajtok az ősi hit fénykoszorúja elhalványult, még a' művészet által felszentelve maradtak. Szent Marczel szintolly dicsőségnek tartotta ezen időben, hogy a' bálványrontó hírére kapott, mint később Sah Mahmud, a' gaznevida, miután Indiába berontva, a' híres templomszobrot Delhiben feldulta; hiszen még a' hetedik században is nagy Gergely pápa megfedte a' papokat, kik a' pogány költők munkáit olvasták. De alig mult el még egy-két század 's az egész jelenet megváltozik, 's a' régi írók munkái kolostorokban iratnak le, 's a' szerzetesek, kik a' negyedik században annyi mükincset 's kéziratot megsemmisítettek, ezek legszorgalmatosabb gyűjtői és megtartói. Midőn a' barbár nemzetek Rómának minden institutióit 's a' társasélet régi idomjait megsemmisítették, ki gondolta volna akkor, hogy nyolcz századdal később az ujonan fölfedezett római jog fog rajtok uralkodni, 's hogy azon császárok parancsai szerint fognak megítéltetni, kiknek hatalmát őseik győzelmesen megtörték. — Igaz ugyan, hogy a' régi írók ezen időben leginkább nyelvészeti tekintetekből gyűjtettek és olvastattak; a' ki azonban ezekkel egyszer foglalkodni kezd, annál az izlés is nemesedik. — A' nagyszerű előképek csakhamar utánzásra 's versenyzésre hívtak fel, 's nemesebb irányt adtak az újabb kifejlődésnek 's a' nemzeti irodalomnak, mellyet azon különböző világnézet, mellyből ezen művek eredtek, az egyoldaluságtól megmentette, sőt végre azon bilincseket is megtörte, mellyekben a' philosophiai 's theologiai tekintély az emberiséget fogvatartotta. Mig azonban a' régi írók studiuma nagyobb készültséget 's több időt megkíván, addig a' régi műemlékek, még a' tömegre is, közvetlenebbül hatnak; 's különösen a' szépségérzet nemesítését eszközlik, midőn az érzékek által az észhez szólnak 's ugyanakkor gyönyörködtetnek, midőn tanítanak. Innét magyarázható azon vonzódás a' régiség műemlékeihez, mellyet nagy férfiaknál olly gyakran tapasztalunk, kik ezeknek gyűjtésében és szemlélődésében terhes és fárasztó gondjaiktól felüdülnek. Mátyásunk például, kinek palotáját a' régi művészet emlékei diszesítették; Medicis Lőrincz a' fejedelmi, kinek kormányja alatt Florenz a' művészetek 's tudományok templomává vált; Ögyén a' törökök felett olly gyakran diadal-

maskodó, a' mostani bécsi képgyűjtemény alapítója; vagy Napoleon, ki győzelmeinek gyümölcsei közül soha ki nem hagyta a' régi műemlékeket, melyeket azután a' Louvré teremeiben a' franczia nemzet diszére felállított; sőt Angolországban a' művészetszeretet azon kötelék, melly a' különböző pártokat egyesíti; Peelt a' toryministert, és Fergusson, a' radicált; mert a' pártok és szenvedélyek csatája sem nyomhatja el az emberben a' mindennapi vitáktól független, tisztán emberi élvezet szükségét, mellyet a' művészet 's különösen a' régiség műemlékei nyújtanak, egy eltűnt nagyszerű kornak ezen legmaradandóbb emlékei.

P u l s z k y F e r e n c z.

(Vége köv.)

A' C Z I G Á N Y N Ő.

I.

Azon tartományban, mellynek sötétkék eget csak ritkán borítja felhő, mellynek forró délszaki hajlata vérünket élénkebb mozgásba hozza, hol minden enyhe szellő szerelmet lehel, minden virág szerelemnek nyit helyet, a' csalogány hatékonyabb fájdalommal énekli szerelempanaszát; — szóval: hol az alkotott világ föltárult keblében minket a' hegy és völgy, a' lombos ligetek, a' folyamok domborodó kék hullámai nagyobb vonzerővel csábítanak szerelemre, mint másutt — azon tartományban szeretett egy fiatal leányka is. Ki ne tudná, mi egy olasz hölgy szerelme?! — Olly érzet az, melly egész lényével összeolvad; érzet, mellyet ő olly igen kíván, olly igen hön nyilvánít, olly őszintén 's leplezetlen mutat fel szívéből, mint mennyire mi azt álszeméremből a' világ előtt titkolni igyekszünk. Neki a' szerelem mindene, ezen függ élete, boldogsága, 's ha ezen indulat bizonyítására alkalma nyílik, nem rettentí őt vissza semmi akadály, semmi veszély; ő a' kedvelt ifjuért megveti a' sokaság vélekedését, eltűri szüleinek átkát, el a' nyomort, melly e' miatt érheti és az inséget. Mindezekért ő vizonszerelmet igényel csak, forró 's változatlant, 's innen jaj a' hitszegőnek, ki illy nő szerelmének áldozott esküit megszegvén, másnak ajánlja szívét. Illyenkor a' megcsalatott leány, ki kegyelő, gyöngéd és szelid volt, felindulásában rettenetessé válik, minden gondolata boszú, minden sohaj, mellyet megcsalatott szerelem kelleszte lelkéből, átokká lesz, 's mig boszúja kielégítve nincs, a' szerencsétlen nyugalmat sehol sem talál, 's halassza bár, mégis híven érzi a' visszatörítés gondolatát, mig végre alkalom nyílik, annak szabad kitörést engedni.